BİZ İMPARATORLUK GEÇMİŞİMİZİ HİÇ UNUTMADIK Kİ...

BELMA AKSUN

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 1860
KÜLTÜR SERİSİ: 1028

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI: 49269

ISBN: 978-625-408-319-8

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Mahmut Doğan

Dizgi-Tertip: Mahmut Doğan

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: ANA BASIN YAYIN GIDA İNŞ. SAN. VE. TİC. A.Ş
Alemdar Mah. Molla Fenari Sok. No: 28/A
Cağaloğlu-Fatih / İSTANBUL
Sertifika Numarası: 52729 Tel: (0212) 446 05 99

İstanbul - 2022

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Belma Aksun, 1938 yılında Konya'da doğdu. Konya Kız Öğretmen Okulu'nu bitirdi. Gazeteciliğe *Tercüman* gazetesinde başladı. Yaklaşık yirmi yıl boyunca yazılı basında ilk kez düzenli olarak her gün yayınlanan kadın köşesi olan "A'dan Z'ye Kadın ve Ev"i hazırladı. Bunun yanı sıra araştırma yazıları yazdı: "Dünya Kadınları", "Kadınlarımız". Sovyetlerin çökmekte olduğunu dünyaya ilk kez haber veren Hélène Carrèrre d'Encausse'un "Çatırdayan İmparatorluk" adlı eserini tercüme etti ve *Tercüman* gazetesinde tefrika edildi. Basında yankı uyandıran "Uzak Komşumuz Suriye" ve "Selam Para Kelam Para, Merhaba Amerika" röportajlarını kaleme aldı. "Tercüman Kadın Ansiklopedisi", "Tercüman Görgü Ansiklopedisi", "Tercüman-Altıntabak Büyük Yemek Ansiklopedisi"nin genel koordinatörlüğünü yaptı. Belma Aksun, yirmi yılı aşkın süre *Tercüman* gazetesinde çalışmış, sürekli basın kartı sahibi bir gazetecidir. İngilizce, İtalyanca ve Fransızca olmak üzere üç yabancı dil bilen yazarın telif ve tercüme eserleri bulunmaktadır.

Telif eserleri:
- *Yaşama Sanatı Görgü*, Tur Yayınları, 1980.
- *Sağlıklı Beslenme ve Diyet Sağlığınız Çatalınızın Ucunda*, Damla Yayınları, 2002.
- *Keşke* (Hikâyeler), Ötüken Neşriyat, 2009.
- *Bir Millet Mistiği: Ziya Nur Aksun*, Ötüken Neşriyat, 2013.
- *Yaşlılığa Methiye,* Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Sadece Yaprak Döktürk,* Ötüken Neşriyat, 2017.
- *Yaşamayı Bilme Sanatı: Görgü*, Ötüken Neşriyat, 2018.

Tercümeleri:
- *Lejyon*, William Peter Blatty, İnkılap Yayınevi, 1984.
- *Samson'un Tercihi: İsrail, Amerika ve Bomba*, Seymour M. Hersh, Beyan Yayınları, 1992.
- *Tunuslu Hayrettin Paşa'nın Hatıraları*, Muhammed Salah Mzali, Jean Pignon, Nehir Yayınları, 1997.
- *…Ve Sonra Hiç Kalmadı*, Erik Frank Russel, Metis, 1995.
- *Mevki Uygarlığı*, Robert Sheckley, Metis, 1995.
- *Robinson Crusoe*, Daniel Defoe, Ötüken Neşriyat, 2014.
- *Nerrantsula,* Panait Istrati, Ötüken Neşriyat, 2018.
- *Goriot Baba,* Honore De Balzac, Ötüken Neşriyat, 2020.
- *Dorian Gray'in Portresi,* Oscar Wilde, Ötüken Neşriyat, 2020.
- *Baragan'ın Devedikenleri,* Panait Istrati, Ötüken Neşriyat, 2021.
- *Kırmızı ve Siyah,* Stendhal, Ötüken Neşriyat, 2021.

İÇİNDEKİLER

İlk Yurt Dışı Gezim 10
Çölün Ortasına, Bol Yağmurlu Yöreye Has Baraj Yapılınca... 16
Şili Büyükelçisinin Daveti 17
Batılı Kafasıyla... 18
O Mâhiler ki Derya İçredir 20
Hat Sanatına Gelince... 21
Hat Sanatından Bîhaberdik Ama 28
Evet, Ne Diyorduk? 29
Adımbaşı Ecdat Hatıraları... 33
Ver Elini Halep... 34
Suriye Bizim İçin Hoş Sürprizlerle Doluydu 35
Çölün Gelini'nin Başkenti: Palmira 36
Türkçeniz ile Başınızın Çaresine Bakabilirsiniz... 37
Sultan II. Abdülhamid Han'ın Efsane Cevabı 38
Sultan II. Abdülhamid Han Kızıl Sultan mı yoksa Ulu Hakan mı?.... 40
Bir Mıh Bir Nalı, Bir Nal Bir Atı 42
Bir Devlet Memuru Çocuğu 45
Suriye Gezisi Benim İçin Bir Milat Oldu 48
Nerede Kalmıştık? 51
Biz Birkaç Nesil, Farklı Bir Kültür Etkisinde Kaldık 52
Biz Hiç Unutmadık ki 54
Takke Düştü, Kel Göründü... 55
Batı Uygarlığı Miadını Doldurdu mu? 60
Yeni Bir Dünya Düzeni Kurulmasına Öncülük Etmek 60

HİKÂYELER

ECİR AĞACI 63
SİGARA 71
HAYAT DEDİĞİN 78
TEFTİŞ 84
İNSAN YENİLDİĞİ ZAMAN DEĞİL 91
COĞRAFYACI 97
KARİZMAYI ÇİZDİRMEYE GELMEZ 101

Yahudi züğürtleyince eski defterleri karıştırırmış ya; ben de 2020 yılı sonlarında eski defterleri karıştırırken, 1988'de Suriye Enformasyon Bakanlığı'nın davetlisi olarak bu ülkeye yaptığım gezi dönüşünde, günlüğüme karaladığım özel notlarıma rastladım ve okuyunca çarpıldım. Zira bu kısa seyahatten, bambaşka biri olarak dönmüştüm. Yazdıklarıma kendim bile inanamadım. O kısacık gezinin sonunda, edindiğim düşünce, duygu ve görüşlerimi, enikonu çarpıcı bir dille yazmıştım. Hem de o ham ervahlık günlerimde, 32 yıl Yunus misali pişip yandıktan sonra bugün geldiğim noktayı sezmiş ve âdeta kehanet gibi ifade etmiştim. Onca yıl edindiğim bilgi, düşünce ve deneyimler sayesinde bugün sahip olduğum tavır ve fikirlerimi nasıl bunca isabetli bir şekilde sezip not edebilmiştim, ben de bilmiyorum…

Sanki o günkü ben değil de bunca yılı yaşadıktan sonra bugünkü bendim onları öylesine çarpıcı, belki de biraz abartılı bir dille kaleme alan.

"T.C. vatandaşı olarak geldiğim bu diyardan bir imparatorluk vatandaşı olarak dönüyorum. Çünkü atalarımın kanıyla sulanmış, 400 küsur yıl hükümran olduğumuz bu topraklarda, adım başında ecdadımın hatıraları karşıladı beni ve insanlar hep, bir büyük imparatorluğun vatandaşına, yönetici ahfadından birine gösterilen hayranlık dolu saygıyı ve sıcacık bir sevgiyi gösterdiler bana.

"Koca koca adamların, üniversite dekan ve hocalarının ve sıradan insanların, önü ilikli saygılarına muhatap oldum. Büyük bir milletin çocuğu olmanın o haklı, doyulmaz gururunu yaşadım.

"Başım şapkalarıma, yüreğim göğsüme sığmadı. Bir dev gibi güçlü, âdil, 'en büyük' hissettim kendimi. Benliğimi, kişiliğimi, kimliğimi bulduğumu hissettim. Yer küredeki yerimi, övünülecek konumumu, elle tutulacak kadar gerçek yaşadım.

"O günden sonra ben başka biriydim artık. O en hafif deyimiyle, nezaketen gelişmemiş değil de 'gelişmekte olan ülke' olarak adlandırılan ülkeler sınıfına sokulan, kalkınmamış, sanayileşememiş, onuncu, on beşinci sınıf yetmiş küsur yıllık bir ülkenin vatandaşı değil, yüzlerce hatta bin yıllık soylu bir geçmişin benzersiz gururunu vakarla taşıyan bir imparatorluk mensubu, bir Selçuklu, bir Osmanlı'ydım artık.

"O günden sonra o yazılı, sözlü basının sütunlarını, sayfalarını dolduran kısır, küçük çekişmelerin üstünde kalmayı başarıp çapsız, kifayetsiz politikacıların mahalle çocuğu düzeyindeki tartışmalarının ötesindeki gerçek, güçlü Türkiye'yi, o potansiyeli görebilir hâle geldim."

Evet, yıllar sonra eski defterleri karıştırırken rastladım, temmuz 1988 tarihini taşıyan bu notlarıma ve o günlerde, bunları yazarken hissettiğim şeyleri yeniden hatırladım.

Şimdi geriye dönüp baktığımda, benim için neredeyse bir milat olduğunu fark ettiğim bu deneyimi, kuşkusuz başka şekil ve şartlarda da olsa, benim gibi başkalarının da yaşamış olduğu bu değişim ve dönüşümü dile getirmek, paylaşmak istiyorum.

İlk Yurt Dışı Gezim

Benim ilk yurt dışı gezim, yıllarca hayalini kurduğum, dilini, sanatçılarını ve onların neredeyse ezbere bildiğim eserlerini gezip görmeye can attığım Roma'ya, Floransa'ya, Venedik'e değil de Şam'a oldu.

Bir sanatsever grubuyla yaptığı Roma gezisinden dönen doktor arkadaşıma ilk sorum:

- Michelangelo'nun Pietà'sını gördün mü? olmuştu.

- Bana bu soruyu kimse sormadı, demişti arkadaşım.

Nasıl sormazdım? Tam da o günlerde, heykelin ağababası Michelangelo Buonarotti'nin şaheserlerinden biri olan, Vatikan'da Aziz Petrus Bazilikası'nda bulunan heykel, bir vandalın saldırısına uğramış; Hz. İsa'yı, Hz. Meryem'in kucağında tasvir eden heykelin burnu bir çekiç darbesiyle kırılmıştı.

Aslında heykel, Fransız Kardinal Jean de Bilheres'nin isteği üzerine yapılmış bu konudaki heykellerin ilkiydi; dahası, sanatçının imzaladığı tek eseriydi.

O kırık burnuyla tam sayfa fotoğrafını İtalyan *Epoca* dergisinde gördüğümde içim sızlamıştı. Arkadaşımın Roma'ya gidip de bu heykeli görmeyişine şaşmış kalmıştım. Zira sanattan nasipsiz biri değildi, sıradan birinden çok daha fazla sanattan haberdar biriydi o…

O tarihte benim için İtalya demek; heykelleri, freskleri, tablolarıyla Leonardo, Michelangelo, Caravaggio, Raffaello filan demekti. Eserlerin görselleri hayallerimi süslüyor, hikâyeleri hafızamı dolduruyordu…

Yıllar sonra ilk gençlik hayallerimi süsleyen Roma'ya, İtalyanların "Firenze" dedikleri Floransa'ya, Venedik'e de gittim; sıradan bir turist olarak, bir gezi turuyla elbette. Hani Sovyetler döneminde anlatılan fıkradaki kedi yavruları var ya, onlar gibi benim de gözüm açılmıştı; o 17-18 yaşlarındaki çaylak değildim artık.

Aradan geçen yıllar ufkumu genişletmiş, Hanya'yı Konya'yı, daha da önemlisi kendimi tanımamı sağlamıştı.

Fıkraya gelince… Sovyetler Birliği döneminde bir ilkokul öğrencisi öğretmenine:

- Kedimiz yavruladı, öğretmenim, demiş. Yavruların hepsi de doğar doğmaz Komünist Partisi'ne üye oldular.

Ertesi gün sınıfa bakanlıktan bir müfettiş gelmiş. Müfettişin gözüne girmek isteyen öğretmen çocuğu derse kaldırmış ve kedi yavrularını sormuş. Çocuk:

- Hepsinin gözleri açıldı öğretmenim, demiş…

İtalya seyahatine büyük bir hevesle, âdeta can atarak çıkmıştım. Üstelik Pompei de vardı programda ve ben en çok da Pompei'yi görebilmek için tercih etmiştim o turu. Zira Roma'ya, Venedik'e ve başka birçok şehre pek çok turla gidebilirdim. Ama Pompei, öyle çok sık ziyaret edilen bir yer değildi ve ben, resimlerde gördüğüm, sokaklarda öylece taşlaşıp kalakalmış insan, hayvan figürlerini, evleri, bucakları hayal ediyordum…

Tahminimden çok daha geniş bir alandı ve hiç de öyle taşlaşıp kalmış insan figürleri yoktu sokaklarında…

"Pompei, Napoli yakınlarında, deniz kıyısında, oldukça zengin bir Antik Roma şehriymiş. Bugünse denizden hayli uzakta… Vezüv Yanardağı'nın patlaması sonucu tüm şehir volkanik küller altında ve 1700 yıl boyunca kayıp olarak kalmış.

"Hep olduğu gibi, bir İtalyan köylüsünün tarlasını kazarken şehir kalıntısına rastlamasıyla, 1748 yılında tesadüfen keşfedilmiş. MÖ 79 yılında Vezüv Yanardağı'nın patlamasıyla şehir 8 m. kalınlığında lav tabakasıyla kaplanmış. İnsanlar, hayvanlar, evler, her şey taş kesilmiş. Patlama iki gün sürmüş ve tüm canlılar ölmüş.

"O tarihte Pompei'de Roma İmparatorluğu egemen. Başında da tarihin gördüğü en gaddar ve sapık hükümdarlardan biri olan Caligula var. Şehrin, 'edepsizliğe' düşkünlüğü sebebiyle tarihten silindiği inancı çok yaygın. İmparator Caligula, kendi kız kardeşine âşık olarak en büyük günahı işlemiş zaten. Halkın da ondan geri kalır yanı yokmuş. Bu ticaret şehrinin dört bir yanı genelevlerle doluymuş. Halkın %60'ı asil, %40'ı köleymiş. Rivayete göre, yemek yer, sonra da sırf yemek yeme zevkini tekrar almak için kaz tüyüyle yediklerini kusarlarmış…

"Felâket günü, hafif bir deprem olmuş, sonra da kül yağmuru başlamış. Önce aldırmamışlar ama bu seferki bitmek bilmiyormuş. Paniğe kapılanlar limana doğru koşmaya başlamış. Kabaran denizin azgın dalgalarının, gemileri lavlara doğru attığını gör-

müşler. Gökten iri kum taneleri gibi kızgın taşlar yağmaya başlamış. Evlerine kaçanlar, kükürt dumanından boğulmamak için kendilerini dışarı atmışlar. Bu kez de üzerlerine yağan taşlarla helâk olmuşlar.

"Hâsılı kimse kurtulamamış. Vezüv öyle şiddetli püskürtmüş ki, kül bulutları Anadolu, Suriye hatta Mısır'a kadar uçuşmuş. Geride ise ocaktan indirilmemiş domuz, fırından çıkarılmamış ekmekler, sokak kapısını açmaya çalışırken yığılmış kadın ve erkekler kalmış.

"Şehir kapısı önünde üst üste yığılmış cesetler, bir zengin evinde cenaze yemeğine katılan ve yerlerinden kalkmaya fırsat bulamadan ölen insanlar vb. öylece kalakalmışlar…

"İsis Tapınağı ve tiyatro… Hepsinin de yaşadıkları son anlar, dondurulmuş hâlde öylece durup duruyor. Yazıcı dükkânındaki balmumu tabletler, kitaplıktaki papirüs tomarları, meyhane tezgâhlarında kadehler ve son müşterilerin bıraktıkları paralar… Dükkân kapılarındaki tabelalar…

"Jeologlara göre, halkın ölüm sebebi kükürt gazı. Taşa dönmelerinin sebebi ise yanardağın püskürttüğü volkanik tozun sertleşmesi. Bu lavlar kalıp oluşturmuş, zamanla içindeki vücut çürümüş ama kalıp öylece kalmış.

"Şehirde kumarın, fuhşun, her türlü ahlâksızlığın olması, felâketin sebebi olarak görülüyor. Bazılarına göre Pompei de Sodom ve Gomore gibi Allah tarafından cezalandırılan şehirlerden biri. Onlar, Avrupa'nın Lut kavmi olarak görülüyorlar."

Doğrusu Pompei'nin Avrupa'nın Sodom ve Gomore'si olduğunu bilmiyordum. İtalyan dergilerinde gördüğüm taşlaşmış insan vb. resimlerinden, şehir sanki sokaklarında taşlaşmış insan ve hayvan figürleriyle tiyatro sahnesindekiler gibi öylece duruyor sanıyordum. Saftiriklik işte! O yüzden otobüsle kara yolundan, bir bölümünü de araba vapuruyla yapacağımız bu turu özellikle seçmiştim. Fakat Michelangelo'nun Pietà'sını (Merhamet), Vatikan'ı jet hı-

zıyla gezdiren orta yaşlı İtalyan rehbere nefes nefese yetişme telaşından, ağız tadıyla göremedim bile.

***

Evet, ne diyorduk? İlk yurt dışı gezim, bir eski Osmanlı toprağına oldu benim. İlk yabancı ülke olarak, bir eski Osmanlı vilayetine, Şam'a ayak bastım ben. Belki de -belki de değil hiç kuşkusuz- çok iyi, çok isabetli oldu bu. Böylesiydi gereken. Zira ben orada, iki cami arasında kalmış bir beynamaz olmaktan kurtulup kimliğimi, kişiliğimi; belki de benden önceki birkaç kuşağın kaybettiği tarih bilincini buldum.

O ağzı açık ayran budalası misali, Batı metropollerinde hayran hayran, aval aval dolaşmaktan, aşağılık duygusundan kurtuldum. Benliğimi, kişiliğimi buldum. "Kimim? Neyim? Nereden geldim? Nereye gideceğim?" soruları, o sisli, puslu, hayal meyal, belli belirsiz ama hep bilinçaltında olan ve tabii benim o ana kadar pek de farkında olmadığım, bir isim veremesem de varlıklarını sezdiğim sorular cevapsız kalmaktan kurtuldu.

Belki diyeceksiniz ki:

- Hayırdır? Böyle gün ortası Suriye'ye gitmek de nereden çıktı?

Anlatayım. Yıl 1988. Rahmetli Turgut Özal'ın başbakan olduğu dönem. Suriye ile hayli zamandır gergin olan ilişkilerimizin de düzelmeye başladığı bir dönem. Kuzenim Şam'da büyükelçi ve davet, Suriye Enformasyon Bakanlığı'ndan. Sadece ben değil, büyükelçi olan kuzenimin profesör ablası da davetli.

Havaalanında bizi, büyükelçi kuzenim ve benden önce Hint Başbakanı Rajiv Gandhi'ye de rehberlik etmiş mihmandarım ve siyah bir Mercedes bekliyordu. Benim için

otelde yer ayırtmışlardı ama ben Büyükelçilik'te kalacaktım.

Hatırlı bir konuk gibi karşılanmak, bagajlarla falan ilgilenmek zorunda olmamak çok hoştu doğrusu. Üstelik odama konmuş çiçekler, nefis şekerler ve elbette sıcak, güler yüzlü karşılama da cabası… "Ne Şam'ın şekeri ne Arap'ın yüzü" sözümüzü hatırladım ve Şam'ın şekerinin pek de öyle yabana atılacak bir şey olmadığına karar verdim.

Deyim yerindeyse, özel bir konuğa has bir karşılama ve ağırlanma, sıra dışı, alışılmamış bir görev gezisiydi bu.

Eski başbakanlardan birine ait olan Büyükelçilik binası elden geçirilmişti. Gayet şık, çok zevkli döşenmiş güzel bir binaydı.

Suriye ile aramızdaki organik bağ kopalı yaklaşık 70 yıl (1988 itibariyle) olmuştu ve Türkiye'nin, Suriye'den görünüşü bambaşkaydı…

60 milyonluk, güçlü, dinamik, âdeta kabına sığamayan, övünülecek geçmişi ve parlak bir geleceği olan bir ülke görünümündeydi Türkiye.

Suyun böylesine değerli, boşa harcanmaması gereken bir şey, bir nimet olduğunu Suriye'de hissettim ben, ne hikmetse… Musluğu her açışımda, âdeta zemzemmişçesine "Aman Fırat'ın suyu boşa gitmesin!" tedirginliği içindeydim.Oysa İstanbul'un o tankerlerle su taşındığı, banyo küvetlerinin, evdeki kap kacağın suyla doldurulduğu, benzin istasyonu gibi su istasyonlarının olduğu o susuz günlerinde bile su konusunda bunca duyarlı olduğumu hatırlamıyordum.

Suriyelilerin, bunaltıcı yaz günlerinde serinlik olsun diye evlerin dış duvarlarını yıkadıklarını öğrendiğimde ise şaşıp kaldım. Oysa ben onların suyun damlasını bile boşa harcamadıklarını sanıyordum…

Aslında su, Orta Doğu coğrafyasında petrol kadar, hatta daha da değerli bir şey dense yeridir hani. Atatürk Barajı,

1987 yılına kadar korkulu rüyasıymış Suriye'nin. Barajın doldurulması süresince yeterince su alamayacaklarından korkuyorlarmış. Rahmetli Özal, Suriye ziyaretinde imzaladığı protokolle, saniyede 500 metre küp su vermeyi taahhüt etmiş (1988'de 3.000 metre küpün üstünde veriliyordu). "Barajı 3 yılda doldurur, size su veririz" diyerek rahatlatmış onları.

Çölün Ortasına, Bol Yağmurlu Yöreye Has Baraj Yapılınca...

Bilindiği gibi, 1950'li yıllarda Suriye ile Mısır birleşerek BAC'ı (Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni) kurdular. Sonra "tak sepeti koluna, herkes kendi yoluna" deyip ayrıldılar. İşte o günlerde Suriye, Mısır'ın inşa etmeye çalıştığı Assuan Barajı gibi bir baraj yapma hevesindeymiş. Başta, Türkiye sınırına yakın Teşrin Barajı yapılması planlanmışken, sonra plan değiştirilmiş ve Fırat'ın güneyinde, şimdiki Rakka Barajı'nın yapılmasına karar verilmiş.

Ne var ki, baraj ekonomik bakımdan başarılı bir yatırım olmamış. Barajı SSCB mühendisleri inşa etmiş ve yağmuru bol, iklimi rutubetli bir yöreye uygun barajı, kalkmış çölün ortasına konduruvermişler. Böylelikle, o güne dek tarıma açık olan Fırat boyundaki geniş, verimli, güzelim topraklar sular altında kalmış.

Dahası, SSCB'li mühendisler, çöldeki geniş yüzeyli gölde buharlaşmayı da hesaba katmayı unutmuşlar besbelli. Elektrik tribünlerini çalıştıracak su tünellerini, baraj duvarının çok yukarısına inşa etmişler. Bu yüzden de çölün ortasındaki barajın elektrik üretebilmesi için, devamlı olarak ağzına dek suyla dolması gerekiyormuş.

Yağışın bol olduğu yıllarda bu mümkün oluyormuş ama kurak yıllarda, her biri 100 megavat gücündeki 8 tribünden bazen sadece bir tanesi çalışabiliyormuş. Bu da ülke-